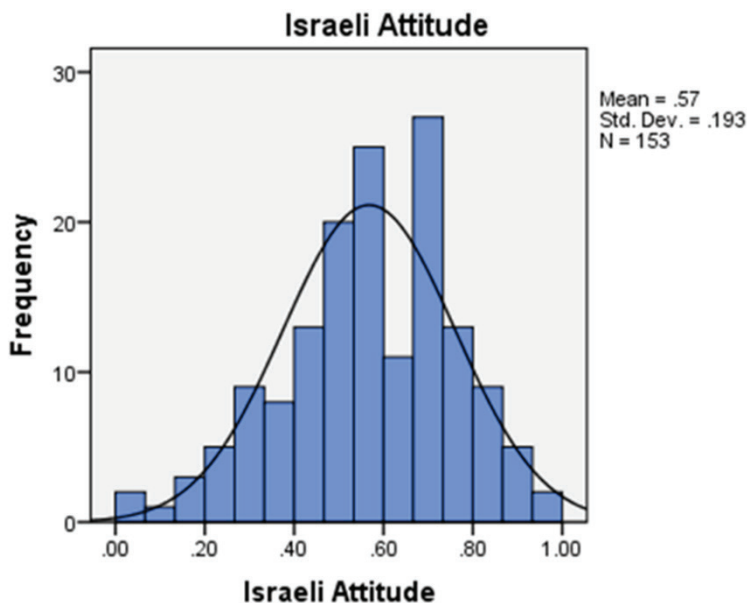

חברה

השתתפות חברי המיעוט הערבי, בפעולה משותפת לייצור מוצרים ציבוריים בחברה הישראלית הכללית

ד"ר איתן אדרס

חינוך

כלכלה

מדע
וטכנולוגיה

סביבה
ואנרגיה

תכנון
ארוך טווח

תעשייה
וחדשנות

תשתיות
פיזיות

בריאות

הון
אנושי

השכלה
גבוהה

מאי
2021

השתתפות חברי המיעוט הערבי, בפעולה משותפת לייצור מוצרים ציבוריים בחברה הישראלית הכללית.

חוקרים:
ד"ר איתן אדרס

מאי, 2021

אין לשכפל כל חלק מפרסום זה ללא רשות מראש ובכתב ממוסד שמואל נאמן מלבד לצורך ציטוט של קטעים קצרים במאמרי סקירה ופרסומים דומים תוך ציון מפורש של המקור.

הדעות והמסקנות המובאות בפרסום זה הן על דעת המחבר/ים ואינן משקפות בהכרח את דעת

מוסד שמואל נאמן.

תוכן עניינים

2	תוכן עניינים
3	רשימת איורים
3	רשימת טבלאות
4	תקציר מנהלים
6	1. מבוא
7	2. מדוע אנשים משתתפים בפעולה משותפת ותורמים למוצרים ציבוריים?
8	2.1 גלובליזציה כגורם המשפיע על התמודדות עם הדילמה החברתית של השתתפות
9	2.2 מיעוטים והתמודדות עם הדילמה החברתית של השתתפות
10	2.3 כשגלובליזציה ונורמות חברתיות/תרבותיות נפגשות
11	3. השערות
11	4. שיטה
11	4.1 שיטת איסוף הנתונים והמדגם
12	4.2 ניסוי 1: משחק מוצר ציבורי בתוך הקבוצה (PGG Ingroup)
13	4.3 ניסוי 2: משחק מוצר ציבורי של קבוצת בני מיעוט יחד עם קבוצה בגודל זהה מבני הרוב (PGG 50%)
13	4.4 ניסוי 3: משחק מוצר ציבורי של קבוצת בני מיעוט יחד עם קבוצה גדולה פי 3 של בני הרוב (PGG 25%)
13	4.5 ניסוי 4: ציות למס
15	5. ממצאים
15	5.1 סטטיסטיקה תיאורית
19	5.2 ממצאי ניסוי המוצר הציבורי
23	5.3 ממצאי ניסוי הציות למס
25	6. סיכום
26	נספחים
26	א. נספח 1 – שאלון
34	ב. מקורות

רשימת איורים

- 15 איור 1: איפיון מקום מגורי משתתפי המחקר.
- 15 איור 2: השכלתם של משתתפי המחקר.
- 17 איור 3: הגדרה עצמית של משתתפי המחקר מהמיעוט הערבי.
- 18 איור 4: התפלגות ה ILG בקרב משתתפי המחקר מהמיעוט הערבי.
- 18 איור 5: התפלגות ה ILG בקרב המדגם הישראלי הכללי במחקר מ 2014.
- 19 איור 6: התפלגות ה'גישה הישראלית' בקרב משתתפי המחקר.
- 20 איור 7: תוצאות ניסויי המוצר הציבורי.
- 23 איור 8: שיעור הציות למס בקרב משתתפי המחקר.
- 23 איור 9: תוצאות ניסויי הציות למס.

רשימת טבלאות

- 20 טבלה 1: שיעור התורמים 0 (free ride) בניסויי המוצר הציבורי.
- 21 טבלה 2: טבלת המתאמים בין המשתנים השונים בניתוח.
- 22 טבלה 3: רגרסיה לינארית של התרומה בניסוי המוצר הציבורי PGG 25%.
- 24 טבלה 4: ניתוח רגרסיה לוגיסטית בינארית לניסוי ציות למס.

השתלבותו של המיעוט הערבי בחברה ובכלכלה הכללית הישראלית הוא נושא אשר נמצא על סדר היום הציבורי והאקדמי. היבטים של ההשתתפות הפוליטית, של התגברות הטרור האזרחי בתוך החברה הערבית, והתפרצויות בעלות סממנים של מלחמת אזרחים (מאי 2021), מציבים נושא זה בקדמת סדר היום של מדינת ישראל. בעיותיה המחריפות של החברה הערבית שאינן מקבלות תשומת לב ראויה של הממשלה, מונעות השתלבות "אמיתית" בחברה הישראלית הכללית, ובכך הן מהוות אתגר אסטרטגי ואיום קיומי על ישראל, כמדינת חוק מתוקנת.

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון השתלבות זו מנקודת מבט אוניברסלית, של התמודדות עם הדילמה החברתית (Social Dilemma) הנובעת מתיאורית ההשתתפות בפעולה משותפת (Collective Action) ולהציע גורמים אישיותיים ומבניים שעשויים להסביר את השונות במידת ההשתלבות זו.

התיאוריה של פעולה משותפת (Collective Action) הינה תיאוריה בסיסית במדע המדינה. למעשה מבטאת את הצידוק לקיומה של מדינה (Ostrom, 1998). בעיות הקשורות לפעולה משותפת משפיעות על יחסים בינלאומיים, ניצבות בפני המחקרים בעת עיצוב תקציבים ציבוריים, משפיעות על מנגנונים ציבוריים, נמצאות בלב ההסבר של תוצאות בחירות, יוצרות קבוצות אינטרס ופיקוח אזרחי על פעולות הממשלה במשטר דמוקרטי (Ostrom, 1998). על פי התיאוריה, התוצרים של פעולה משותפת הם מוצרים ציבוריים (public goods).

המחקר מציג תובנות העולות מהספרות בשאלות: מדוע אנשים משתתפים בפעולה משותפת ותרמים למוצרים ציבוריים; השפעת הגלובליזציה על התמודדות היחיד עם הדילמה החברתית של ההשתתפות; התמודדותם של בני מיעוט עם הדילמה החברתית של ההשתתפות, תוך דגש על המיעוט הערבי בישראל; שילוב ההשפעות של הגלובליזציה והנורמות החברתיות / תרבותיות.

המחקר בודק **שלוש השערות**: ככל שקבוצת המיעוט קטנה משמעותית יחסית לרוב, יטה בן המיעוט לתרום פחות למוצר ציבורי המשרת את החברה הכללית; רמת גלובליזציה גבוהה של בן המיעוט תגביר את נטייתו לתרום למוצר ציבורי המשרת את החברה הכללית; ככל שבן המיעוט משוחרר יותר מהמסגרת הקהילתית הסגורה כך תגבר נטייתו להשתמש מתשלום מיסים.

הנתונים נאספו בקרב 153 בני המיעוט הערבי בישראל, ב 11 מפגשים, בתקופה שבין מאי 2018 לאפריל 2019. המשתתפים נטלו חלק בארבעה משחקי החלטה שאחריהם מילאו שאלון. כל המסמכים, ההסברים וההתנהלות היו בשפה הערבית.

השתתפות בפעולה משותפת נמדדה בארבעה משחקי החלטה כלכליים – שלושה משחקי מוצר ציבורי (public good game – PGG) ומשחק של צייתנות לתשלום מס. משחקי המוצר הציבורי היו: משחק הבוחן השתתפות בתוך קבוצת השווים (PGG Ingroup); משחק הבוחן השתתפות בהינתן קבוצה נוספת, חיצונית (לא נוכחת) מתל אביב (outgroup), בגודל זהה ומהרוב היהודי (PGG 50%); משחק הבוחן השתתפות בהינתן שלוש קבוצות נוספות, חיצוניות (לא נוכחות) כך שקבוצת בני המיעוט מהווים 25% מהמשתתפים במשחק (PGG 25%). לאחר השלמת שלושה משחקים אלה נערך משחק ציות למס. אחרי השלמת החלק הניסויי של המפגש, מילאו המשתתפים שאלון (נספח 1). המרכיבים העיקריים של השאלון היו מדידת רמת הגלובליזם של היחיד (ILG), "גישה ישראלית" (Israeli Attitude), אמון בממשלה, אמון בממשל המקומי, הדדיות אתית (ethical reciprocity) הנובעת מציפיות מהתנהגות "קבוצת השווים", מידע דמוגרפי. משך מפגש המחקר היה 50-60 דקות. המשתתפים קבלו תגמול כספי בגין השתתפותם במחקר שחושב על פי החלטותיהם במשחקי ההחלטה. התגמול חושב כך שבאופן ממוצע תגמול משתתף יהיה שווה לשעתיים עבודה על פי שכר מינימום.

◀ ממצאי המחקר מאששים את ההשערות.

המחקר זיהה שלושה משתנים שהשפעתם על התרומה למוצר הציבורי, חיובית ומובהקת סטטיסטית – גיל, אמן בממשל המקומי, ורמת הגלובליזם של היחיד (ILG).

לגבי הציות למס הממצאים מראים שרמת הציות למס בקרב הנבדקים גבוהה. נשים נוטות לציית לתשלום מס יותר מגברים, ככל שגיל הנבדק גבוה יותר כן גדלה הצייתנות לתשלום מס, השפעה דומה יש גם לרמת האמן בממשל המקומי. נבדקים המתגוררים בעיר מעורבת או עיר ערבית גדולה, נוטים לציית פחות לתשלום מס. ממצא זה הולם את ההנחה שנבדקים אלה חשופים יותר להשפעות חיצוניות ולכן משוחררים יותר מהמסגרת הקהילתית / תרבותית.

המסקנות העולות מהמחקר מצביעות על כך שכדי להגביר את השתתפות בני המיעוט הערבי יש **לחזק את תפישת השייכות לחברה הישראלית (החלשת תחושת המיעוט)**. כן מצביע המחקר שסביבה קהילתית חזקה תומכת בציות לנורמות הנהוגות בקהילה. בולטת חשיבות האמן בהנהגה המקומית להעמקת ההשתתפות.

◀ המלצות למדיניות העולות מהמחקר

- כדי להגביר את השתתפות המיעוט החברתי יש להקצות משאבים (תשתיות, חינוך ורווחה) לחברה הערבית באופן שוויוני כמו לחברה הכללית.
- יש להימנע מפגיעה מכוונת בקהילתיות, בתרבות ובמסורת, תוך יצירת הכרות של החברה הכללית עם ערכי החברה הערבית.
- יש "לפתוח את הדלת" לתעסוקה ולמעורבות פוליטית של החברה הערבית.
- חיזוק הממשל המקומי יתרום להשתלבות הרצויה.
- הצמדות לערכי מגילת העצמאות.
- בידול בתפישת הממשלה והחברה היהודית את ערביי ישראל לעומת הרשות הפלשתינאית ועזה.

השתלבותו של המיעוט הערבי בחברה ובכלכלה הכללית הישראלית הוא נושא אשר נמצא על סדר היום הציבורי והאקדמי. היבטים של ההשתתפות הפוליטית ושל התגברות הטרור האזרחי בתוך החברה הערבית, מציבים נושא זה בקדמת סדר היום של מדינת ישראל. מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון השתלבות זו מנקודת מבט אוניברסלית, של התמודדות עם הדילמה החברתית (Social Dilemma) הנובעת מתיאורית ההשתתפות בפעולה משותפת (Collective Action) ולהציע גורמים אישיותיים ומבניים שעשויים להסביר את השונות במידת ההשתלבות זו.

התיאוריה של פעולה משותפת (Collective Action) הינה תיאוריה בסיסית במדע המדינה. למעשה מבטאת את הציודק לקיומה של מדינה (Ostrom, 1998). בעיות הקשורות לפעולה משותפת משפיעות על יחסים בינלאומיים, ניצבות בפני המחקקים בעת עיצוב תקציבים ציבוריים, משפיעות על מנגנונים ציבוריים, נמצאות בלב ההסבר של תוצאות בחירות, יוצרות קבוצות אינטרס ופיקוח אזרחי על פעולות הממשלה במשטר דמוקרטי (Ostrom, 1998). על פי התיאוריה, התוצרים של פעולה משותפת הם מוצרים ציבוריים (public goods), אשר הינם בהגדרה מוצרים שאין תחרות על השימוש בהם ולא ניתן להדיר איש מהשימוש בהם. המשמעות היא שהשימוש במוצר ציבורי בידי אדם אחד אינה מפחיתה את זמינות המוצר לאחר. בנוסף, המוצר הציבורי זמין לכולם אם הוא זמין למאן דהוא, ללא קשר לזהות התורמים ליצירתו (Olson, 1971). דוגמאות מקובלות למוצרים ציבוריים הן: בטחון לאומי, דרכים ציבוריות, שידור ציבורי, הגנה על איכות הסביבה, מערכת אכיפת חוק, שוק חופשי, מגדלור, וכיו"ב. יכולותיה של המדינה לספק מוצרים ציבוריים נשענות על האפשרות הלגיטימית לגבות מיסים מאזרחיה ולגייס אנשים למשימות השונות. ראוי לציין כי ההחלטה להשתתף בפעולה משותפת ולהיענות לדרישות הממשלה היא אישית ובמקרים רבים ניתן להשתמש (free-ride) מההשתתפות אך בו בזמן ליהנות מהמוצר הציבורי ובכך לשפר את מצבו האישי של המשתמש. השתתפות כל הקהילה משפרת את מצב הקהילה כולה. לכאורה, האדם הרציונלי המעדיף את האינטרס האישי שלו על פני האינטרס הציבורי – יטה להשתמש מההשתתפות ביצור מוצרים ציבוריים. זו למעשה בסיסה של הדילמה החברתית (Social Dilemma) בפניה ניצב כל אדם: האם להעדיף את האינטרס האישי המידי ולהשתמש, או להעדיף את האינטרס הכללי ארוך הטווח ולהשתתף כנדרש (Ostrom, 1998; Van Lange et al, 2013). במידה וכל האזרחים ישתמשו מההשתתפות ייווצר קושי לאספקת המוצר הציבורי בכלל. המציאות מראה שאנשים נענים לדרישות הממשלה מעל ומעבר לצפוי על פי התנהגות אנוכית רציונלית ואפילו מעל ומעבר לצפוי בעקבות חשש מאכיפה או ענישה (Levy, 1997:2). הספרות מצביעה על גורמים שונים המשפיעים על התמודדות היחיד עם הדילמה החברתית של השתתפות. בין גורמים אלה ניתן למנות:

- נורמות חברתיות.
- ערכים אישיים, קהילתיים ולאומיים.
- זהויות אישיות.
- התנהגותם הצפויה של האחרים ב"קבוצת השווים".
- אמינות הגוף השולט (כנות מניעיו, דרך קבלת החלטות, הוגנות באספקת המוצר הציבורי).
- ענישה חברתית אפשרית, על ידי החברה הקרובה, בגין השתמטות / או בגין השתתפות.
- אכיפה.
- גלובליזציה.

2. מדוע אנשים משתתפים בפעולה משותפת ותורמים למוצרים ציבוריים?

נקודת מוצא לדיון בשאלה זו היא קביעתו של Mancur Olson בספרו החשוב *The Logic of Collective Action*

“Unless the number of individuals in a group is quite small, or unless there is coercion or some other special device to make individuals act in their common interest, *rational self-interested individuals will not act to achieve their common or group interests*” (Olson, 1971: 2)

במציאות, רוב האנשים אינם נוהגים להשתמש מלהשתתף בפעולה המשותפת. הם אינם משתמטים מתשלום מיסים, תורמים לצדקה ונענים לקריאה להתגייסות – התנהגות שקשה להסבירה על פי התאוריה של בחירה רציונלית (rational choice). אכיפה יעילה כשלעצמה היא כלי יקר כדי לעודד השתתפות ביצירת מוצרים ציבוריים שגורם ממשלתי דורש עבורם תרומה / השתתפות. לכן, ממשלות יעדיפו לעודד השתתפות שניתן לכנותה "מעין התנדבות" (Levi, 1988: 49-50). במקרה של תשלום מיסים, השתתפות (ציות) זו היא "התנדבות" כי האנשים בוחרים לשלם מיסים או להשתתף. היא "מעין התנדבותית" כיוון שאי תשלום מסים עלול לגרום לענישה אם יתפסו (Levi, 1988: 52).

מהם אותם אמצעים מיוחדים, עליהם דיבר אולסון, המעודדים ציות לדרישת הממשלה להשתתפות ביצירת מוצרים ציבוריים? כדוגמא אפשר להתייחס לתמריצים ייחודיים, שניתנים רק למשתתפים (כגון תשלום שכר לימוד באוניברסיטה למשרתים בצבא, מענק למשרתים בשירות האזרחי, הכרה לצרכי מס במתן תרומות וכו'), או תמריצים שליליים למשתמטים (כגון קנסות, לחץ חברתי וכו') (Olson, 1971: 132-167). האפקטיביות של תמריצים חברתיים ופסיכולוגיים, חיוביים או שליליים, נובעת מנורמות חברתיות והמושג הקשור – הון חברתי. נורמות חברתיות הן אמונות משותפות בקרב חברי קבוצה או חברה לגבי כללי ההתנהגות הראויים בקונטקסט נתון (Chong, 1991: 7-9; Olson, 1971). לחץ חברתי, תחושת אשמה, או פשוט הרצון למוניטין חיובי, משפיעים מאד על החלטות של אנשים (Andreoni, 1990). נורמה חשובה שעשויה להשפיע על השתתפות היא 'הדדיות אתית' (ethical reciprocity), השונה הן מהדדיות שמטרתה השגת יתרון משותף, והן מלחץ חברתי. 'הדדיות אתית' נסמכת על השאיפה להתנהג באופן הוגן, המתגברת ככל שהיחיד יעריך שרבים מבני 'קבוצת השווים' תורמים גם הם את חלקם (Levi, 1997: 25).

הון חברתי מתייחס לתועלות הצפויות משתוף פעולה וקשרים חברתיים בין יחידים וקבוצות. כמו הון פיזי (מוצרים, תשתיות וכו') והון אנושי (כגון ידע ומיומנויות אישיות), הון חברתי הוא גורם המאפשר השגת יעדים שבלעדיו לא ניתן יהיה להשיגם (Coleman, 1988: S98). נורמות חברתיות קשורות להון חברתי, יחד עם מחויבויות, ציפיות, וערוצי תקשורת. לכידות חברתית מחזקת הון חברתי, מבהירה מחויבויות וציפיות, ותומכת בערוצי תקשורת – כל אלה מגבירים את הנטייה של יחידים לתרום למוצרים ציבוריים (Putnam, 2000).

הספרות קושרת יחדיו רעיונות של נורמות חברתיות, הון חברתי, ותאוריות מוסדיות בהסבירה השתתפות ביצור מוצרים ציבוריים. מרגרט לוי (1997) הציגה את מודל 'ההסכמה המותלית' (contingent consent) הטוען שאזרחים יטו לציית לדרישה לתרומה למוצרים ציבוריים במידה ו- (א) הם תופשים את הממשלה כראויה לאמון – כלומר שהתחייבויותיה מהימנות, ותהליכי קבלת ההחלטות ראויים והוגנים. ו- (ב) הם תופשים את התושבים

האחרים כצייטנים כמוהם, תחת העיקרון של 'הדדיות אתית' המתואר לעיל. במידה ושני התנאים מתקיימים, אנשים ישתתפו ביצור המוצרים הציבוריים גם אם עלויותיהם המוחשיות עולות על תועלתיהם המוחשיות. ההתניה המוסדית, מהימנותה של הממשלה, היא תנאי נחוץ אך לא מספיק, כשהדרישה היא ממשלתית; בעוד שההתניה הנורמטיבית, 'הדדיות אתית', היא רלוונטית לכל סוגי ההשתתפות במוצרים ציבוריים של החברה או המדינה. התניה זו קשורה ליחסים של היחיד עם החברה והקהילה (Levi, 1997: 16-27).

רצונם של אנשים לתרום למוצרים ציבוריים מושפע מגודל הקהילה או החברה שלטובתה הם מתבקשים לתרום. האם אנשים רואים את תשלומי המיסים שלהם באופן שונה אם האוכלוסייה הנהנית מהמוצרים הציבוריים היא גדולה בכל המדינה, או האזור. קבוצות גדולות מתפקדות בנושא זה באופן לא אופטימלי (Olson, 1971).

קשה להסביר התנהגות מבלי להתייחס לנטיות אישיות. נטיות אישיות בהקשר זה הם מאפיינים אישיים קבועים כמו ערכים, זהויות, תכונות ויכולות, אשר מעוצבות ומתחזקות על ידי קבוצת הייחוס של היחיד (Berelson, Lazarsfeld, & McPhee, 1954: 54-76; Chong, 2000: 46-48). המשמעות היא שהיחיד, בהתייחס לזהותו הקבוצתית ולערכים, עשוי לבחור באלטרנטיבה שאינה תואמת בהכרח את התועלות המוחשיות האישיות שלו, שהן הכח המניע על פי התאוריה של בחירה רציונלית (Chong, 2000: 45-75; Ostrom, 2000). Fehr (2007) & Gintis הראו שמעל ומעבר לרציונליות טהורה ו/או נורמות חברתיות קיימות, שני הכוחות המשפיעים על השתתפות הן הנטיות האישיות להדדיות הוגנת ולמניעת חוסר שוויון.

כל המוטיבציות שהוצגו עד כה הן אנדוגניות לחברה ולמדינה. כיצד משפיעה התופעה החיצונית, הגלובליזציה?

2.1 גלובליזציה כגורם המשפיע על התמודדות עם הדילמה החברתית של השתתפות

הסביבה הגלובלית העכשווית כרוכה באי בהירותם של מושגים פוליטיים כגון זהות, תרבות, גבולות, מדינת לאום, אזרחות, מעמד, קוסמופוליטיות, ממשל גלובלי וכיו"ב. מעבר להשפעה של גלובליזציה על תפיסות כלליות של משמעות המדינה והחברה, מחקרים הראו לאחרונה כי לכל יחיד יש את רמת הגלובליזם האישית שלו (Individual level of Globalism – ILG) המשפיעה על התנהגותו וערכיו ועל תפיסת מערכת היחסים שלו עם המדינה שלו (Adres, Vashdi & Zalmanovitch, 2016^a). אזרחים הם כבר לא "קהל שבוי" של מוסדות המדינה ובמקרים רבים יכולים אף לממש את אפשרות העזיבה "exit" שיש להם ולעבור למדינה אחרת. כך, אנשים עם רמת גלובליזציה אישית גבוהה, עשויים להטיל ספק בסמכות ובלגיטימיות של המדינה (Cheung, 2009; Farazmand, 2001, 2009) ואף לעזוב.

ה ILG הוא מדד שתוקף סטטיסטית באמצעות מדגם של 974 משתתפים מארבע מדינות (גרמניה, אוסטרליה, קולומביה וישראל). לרמת הגלובליזם של היחיד יש ארבעה ממדים: תפישה עצמית כאזרח העולם, אינדיבידואליזם, צרכנות, וחשיפה לתהליכי גלובליזציה בפועל ובאמצעות המדיה. במחקר נמצא כי יחיד בעל רמת ILG גבוהה יותר נוטה להימנע מלתרום למוצרים ציבוריים מקומיים (Adres, Vashdi & Zalmanovitch, 2016^a). במחקר אחר נמצא כי יחיד בעל רמת גלובליזם גבוהה נוטה לשתף פעולה עם "זרים רחוקים", כלומר יטה לתרום יותר למוצר ציבורי שקבוצת הנהנים ממנו מורכבת גם מאנשים שאינם חלק מהקבוצה הקרובה שלו, אליה הוא משתייך (Buchan et al, 2009).

2.2 מיעוטים וההתמודדות עם הדילמה החברתית של השתתפות

בעשור האחרון, מתמודדות מדינות מפותחות עם מורכבות הנגרמות על ידי ממדי תופעת ההגירה. השילוב של קבוצות בעלות שונות תרבותיות כמו בין הרוב הקיים במדינות לבין מהגרים, הוא אחד האתגרים המרכזיים בחברות המודרניות (Kessler et al, 2010). אתגר זה צובר חשיבות מהותית כשמתייחסים להשלכות לגבי דורות עתידיים.

ספרות ענפה קושרת בין רמה גבוהה של שונות אתנית לרמה נמוכה של אספקת מוצרים ציבוריים (Habyarimana et al, 2007), השתתפות חברתית (Alesina, & La Ferrara, 2000), ולרמות נמוכות של תקצוב ממשלתי של מוצרים ציבוריים (Alesina, Baqir & Easterly, 1999).

המקרה הישראלי שונה היות והמיעוט הערבי בישראל, הינו יליד המקום. במקרה זה ניתן לומר שאופן ההתמודדות של בני המיעוט הערבי, כיחידים, עם הדילמה החברתית של השתתפות בפעולה משותפת ברמת החברה הישראלית הכללית מבטא את היחס שבין היחיד לבין החברה הכללית. ניתן לצפות להבדל בהשתתפות בפעולה משותפת בין מקרים בהם הנהנים מהמוצר הציבורי הם בני המיעוט עצמו (ingroup), לבין מקרים בהם נחוצה תרומת זמן, כסף, או מאמץ כשהנהנים הם בני החברה הכללית במדינה. כלומר, ככל שקבוצת הנהנים כוללת קבוצת רוב הנפרדת באופן משמעותי יותר מקבוצת המיעוט, וככל שקבוצת הרוב הנהנית מהמוצר הציבורי (outgroup) היא גדולה יותר משמעותית מקבוצת המיעוט, כשתחושת האמון בהתנהגות האחרים והיכולת הנתפסת לבקרה פוחתת, כך תפחת הנטייה של בן קבוצת המיעוט לתרום (Hayashi, Ostrom, Walker and Yamagishi, 1999). כלומר, ככל שתגבר אצל בן המיעוט, תחושת המיעוט הן מבחינה מספרית והן מבחינת משמעות הפער החברתי או הקהילתי הוא יטה לתרום פחות למוצר ציבורי המשרת את החברה הכללית. כאשר ההחלטה לתרום או לא לתרום בדילמה החברתית מתקבלת ברמת הקבוצה קיימת נטייה לקבלת החלטה רציונלית יותר מאשר קבלת החלטה בידי היחיד (Kugler, Kausel & Kocher, 2012). כלומר, אם יתקיים דיון קבוצתי בקרב בני המיעוט בשאלה האם להשתתף בפעולה משותפת של החברה הכללית, הוא יגביר את נטיית היחיד, בן המיעוט, שלא להשתתף ולא לתרום למוצר הציבורי.

על פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מונה המיעוט הערבי בישראל כ 1.9 מיליון אנשים, המהווים כ 21% מאוכלוסיית ישראל החיים בתחומי הקו הירוק וירושלים. 78% מהמיעוט הערבי מתגורר בערים וכפרים ערביים הומוגניים, 15% מתגוררים בירושלים, 7% מתגוררים בישובים מעורבים יהודיים-ערביים (בעיקר: חיפה, עכו, תל-אביב יפו, לוד ורמלה). קרוב ל 50% מערביי ישראל מתגוררים בצפון המדינה.

השתלבותו החברתית והכלכלית של מיעוט משמעותי כזה, מהווה גורם חשוב בצמיחה חברתית וכלכלית ברת קיימא של המדינה. השתלבותו של המיעוט הערבי בישראל נמצא מתחת לרמה הפוטנציאלית הקיימת, וניתן לתארו כ"משאב לא מנוצל". במקביל, המיעוט הערבי מקופח במתן שירותים ממשלתיים כמו תשתית פיזית, חינוך, רווחה, שיטור, בריאות וכו'. ממשלת ישראל הבינה את חשיבות הנושא ושהשקעה הולמת בחברה הערבית תתרום משמעותית לצמיחה בישראל ולאיכות החיים. לפיכך קבלה ממשלת ישראל החלטה מיוחדת להקצאת משאבים לפיתוח כלכלי של אוכלוסיית המיעוטים (החלטה מס' 922, 31.12.2015) לביצוע במשך 5 שנים.

במחקר הנוכחי אנו בוחנים, את הדרך בה חברי המיעוט הערבי מתמודדים עם הדילמה החברתית של השתתפות בפעולה משותפת של תרומה למוצרים ציבוריים באמצעים של כלכלה התנהגותית. ראוי לציין שהספרות של ניסויים התנהגותיים עוסקת בעיקר בהתנהגות של מיעוט מספרי, בעוד אנו מתמקדים במיעוט מספרי אתני.

חבר במיעוט האתני מתמודד בשלוש רמות של דילמה חברתית:

- היחיד אל מול החברה שלו (Ingroup).
- היחיד אל מול החברה הכללית (Outgroup)
- היחיד, כחבר במיעוט, אל מול החברה הכללית – האינטרס של קבוצת המיעוט נמצא על הפרק.

2.3 כשגלובליזציה ונורמות חברתיות/תרבותיות נפגשות

למרות שהספרות מציעה שהיחיד נוטה לתרום יותר למוצר ציבורי ממנו נהנים בני קבוצתו (ingroup), בהשוואה למצב שהנהנים הם בני קבוצה חיצונית (outgroup) (Balliet et al, 2014), נראה כי מאפייני אישיות כגון רמת הגלובליזם של היחיד (ILG) עשויים להשפיע על נטייה זו. אנו מזהים שני תהליכים מקבילים: ההטיה לטובת הקבוצה המקומית (Ingroup Bias) המביאה להעדפת התרומה למוצר ציבורי מקומי ממנו נהנים בני קבוצת המיעוט; אל מול ההשפעה השלילית של ה ILG (להקטנת התרומה) היות והיחיד רואה עצמו כשייך לקבוצה רחבה הרבה יותר מאשר קבוצתו המקומית.

הסביבה הקהילתית המשמעותית, שהיא בעלת אופי תרבותי שמרני, הקיימת בקרב בני המיעוט האתני, יכולה להשפיע על החלטות היחיד גם אם הן דיסקרטיות ואינן גלויות לאחרים. השפעה זו יכולה להתבטא בכך שהיחיד פועל על פי הנורמות החברתיות הצפויות ממנו על ידי "קבוצת השווים" שלו. סביבה בעלת השפעה כזו בדרך כלל פועלת באמצעות פחדו של היחיד מענישה חברתית, כגון פגיעה במוניטין ובמקרים קיצוניים נידוי מהקהילה. ענישה יכולה להתרחש בגין השתמטות מהשתתפות מחד, או מאידך, בגין השתתפות כאשר זו נוגדת את אינטרס הקבוצה. שני מרכיבים גורמים לחשש מענישה החברתית לפעול – עוצמת העונש (או הסנקציות) הצפוי והסיכוי "להיתפס" (Putterman, 2014; Balliet & Van Lange, 2014). לפיכך, ניתן לצפות שחבר המיעוט המתגורר בסביבה מעורבת, מרוחק ממגע שוטף עם קהילת המיעוט, או בעל ILG גבוה, יהיה נתון פחות להשפעה זו.

גביית מיסים מהווה משאב חשוב המאפשר למדינה לספק מוצרים ציבוריים. הגורמים המשפיעים על התרומה למוצרים ציבוריים פועלים גם בתחום הציות למס. בחברה קהילתית סגורה יחסית ניתן לצפות להשפעה משמעותית של נורמות חברתיות, התנהגות צפויה של "קבוצת השווים", וענישה אפשרית על ידי החברה הקרובה. כל אלה מתמקדים בהגברת חשיבות המוניטין של היחיד בקרב סביבתו הקרובה ובכך להשפיע על האופן בו הוא מתייחס לדילמה החברתית. המחקר הנוכחי יבחן לכן האם חבר המיעוט הערבי בעל ILG גבוה, ואשר מרוחק פיזית ממגע שוטף עם הקהילה המסורתית, ייטה לתרום יותר למוצר ציבורי של החברה הכללית בהשוואה לחבריו בקבוצת המיעוט שאינם בעלי ILG גבוה.

H1: ככל שקבוצת המיעוט תהיה קטנה ביחס לקבוצת הרוב, בן קבוצת המיעוט יטה לתרום פחות למוצר ציבורי ממנו נהנים הרוב והמיעוט יחדיו.

H2: ככל שרמת ה ILG של בן קבוצת המיעוט תהיה גבוהה יותר הוא יטה לתרום יותר למוצר ציבורי ממנו נהנים הרוב והמיעוט יחדיו.

H3: ככל שבן המיעוט יהיה משוחרר יותר מהמסגרת הקהילתית הסגורה של המיעוט תגדל נטייתו להשתמש מתשלום מס.

4. שיטה

4.1 שיטת איסוף הנתונים והמדגם.

הנתונים נאספו ממאי 2018 ועד אפריל 2019 ב 11 מפגשים, ממדגם של 153 חברי המיעוט הערבי בישראל. 100 מהמשתתפים היו מישובים ערביים הומוגניים, 21 מתוכם היו סטודנטים לתואר שני הלומדים יום אחד בשבוע. 33 סטודנטים לתואר ראשון ממכללה בפריפריה; 20 משתתפים נוספים מתגוררים בחיפה, עיר מעורבת שכ 13% מתושביה הם בני החברה הערבית. מתוך המדגם, 105 משתתפות הן נשים (69%), 43 גברים (28%), ו 5 משתתפים שלא דיווח על המגדר. גיל המשתתפים נע בין 18 ל 78 שנים ($M=34.52$, $SD=15.58$). 78% מהמדגם דיווח על כך שהם בני דת המוסלמית, 18% דיווחו שהם נוצרים, ו 4% דרוזים. התפלגות המיעוט הערבי על פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה היא 84%, 8%, ו 8% בהתאמה. 78% מהמשתתפים מתגוררים בחיפה ובצפון המדינה, ו 22% ממרכז המדינה.

55% מהמשתתפים מתגוררים בעיר ערבית, 31% בכפר ערבי, ו 14% בעיר מעורבת יהודית – ערבית (איור 1). 5% מהמשתתפים בעלי השכלה יסודית, 27% בעלי השכלה תיכונית, 52% בעלי תואר אקדמי ראשון, 12% בעלי תואר אקדמי שני, ו 1% בעלי תואר אקדמי שלישי (איור 2).

צולם ע"י: איתן אדרס ©

המשתתפים נטלו חלק בארבעה משחקי החלטה שאחריהם מילאו שאלון. כל המסמכים, ההסברים וההתנהלות היו בשפה הערבית.

השתתפות בפעולה משותפת נמדדה בארבעה משחקי החלטה כלכליים – שלושה משחקי מוצר ציבורי (public good game – PGG) ומשחק של צייתנות לתשלום מס. משחקי המוצר הציבורי היו: משחק הבוחן השתתפות בתוך קבוצת השווים (PGG Ingroup); משחק הבוחן השתתפות בהינתן קבוצה נוספת, חיצונית (לא נוכחת) מתל אביב (outgroup), בגודל זהה ומהרוב היהודי (PGG 50%); משחק הבוחן השתתפות בהינתן שלוש קבוצות נוספות, חיצוניות (לא נוכחות) כך שקבוצת בני המיעוט מהווים 25% מהמשתתפים במשחק (PGG 25%). לאחר השלמת שלושה משחקים אלה נערך משחק ציות למס. אחרי השלמת החלק הניסויי של המפגש, מילאו המשתתפים שאלון (נספח 1). המרכיבים העיקריים של השאלון היו מדידת ה ILG, "גישה ישראלית" (Israeli Attitude), אמון בממשלה (פריטים 64-67 בנספח 1), אמון בממשל המקומי (פריטים 68-71 בנספח 1), הדדיות אתית (ethical reciprocity) הנובעת מציפיות מהתנהגות "קבוצת השווים" (פריטים 55-63 בנספח 1), מידע דמוגרפי. משך מפגש המחקר היה 50-60 דקות. המשתתפים קבלו תגמול כספי בגין השתתפותם במחקר שחושב על פי החלטותיהם במשחקי החלטה. התגמול חושב כך שבאופן ממוצע תגמול משתתף יהיה שווה לשעתיים עבודה על פי שכר מינימום. התגמול הממוצע בפועל היה 66 ₪ (\$18.5), בהתאם לציפיה.

4.2 ניסוי 1: משחק מוצר ציבורי בתוך הקבוצה (PGG Ingroup).

משחק המוצר הציבורי הוא ניסוי המתייחס לקבוצה בו מתבקשים המשתתפים לתרום באופן וולונטרי למוצר ציבורי מקומי בהחלטה יחידה (one shot trial), חלק מהסכום שקבלו עם כניסתם לניסוי. למשתתפים נאמר כי הסכום הכולל שייתרם באופן פרטי על ידי כל חברי הקבוצה, יוכפל על ידי עורך הניסוי וכי הסכום הכפול של התרומות יחולק באופן שווה בין כל המשתתפים, ללא קשר לתרומתם האישית. הסכום הכפול המחולק הוא בעל כל המאפיינים של מוצר ציבורי, בכך שאין תחרות על השימוש בו, ולא מדירים איש מההנאה ממנו. תכנון הניסוי תואם את סקירת ניסויי המחקר במוצרים ציבוריים (Ledyard, 1995). התוצאה האופטימלית לחברי הקבוצה תתממש אם כל המשתתפים יתרמו את כל הסכום שקבלו, בעוד שבחירה רציונלית טהורה צפויה להיות השתמטות מלאה מתרומה (free riding). תוצאות ניסויים שנערכו באלפי מקרים מעידות שהתרומה הממוצעת של המשתתפים נעה בין 40 ל 60 אחוז מהסכום שקבלו (Isaac & Walker, 1988; Ledyard, 1995).

במחקר הנוכחי כל המשתתפים קבלו הקצאה אישית של 100 אסימונים וירטואליים שעל פי הדיווח לכל אסימון ערך של 0.1 ₪. המשתתפים התבקשו לתרום, באופן אנונימי, חלק מההקצאה שקבלו (כל מספר של אסימונים בין 0 ל 100) לקופת הקבוצה. על פי כללי המשחק, כפי שהוסבר מראש, התמורה שכל משתתף יקבל ("רווח בכיס") היא ההקצאה שקיבל, פחות הכמות שתרם, בתוספת החלק היחסי השווה של הסכום הכפול מזה שנמצא בקופת הקבוצה. אופן החישוב הוסבר בבהירות וניתנו דוגמאות של החישוב במקרים שונים.

גודל הקבוצות נע בין 6 ל 24 (רב הקבוצות כללו בין 10 ל 24 משתתפים), כך שהתמורה השולית למשתתף (Marginal Per Capita Return – MPCR) נעה בין 0.08 ל 0.33 ($M = 0.17$). חישוב ה MPCR הוא התועלת השולית של המוצר הציבורי (במשחק שלנו $= 2$) מחולק במספר חברי הקבוצה. על פי Isaac & Walker (1988,

(1994), לא צפויה השפעה של גודל הקבוצה כשאנו שומרים על המכפלה $N * MPCR$ כגודל קבוע וברמת MPCR נמוכה כמו במקרה הנוכחי.

4.3 ניסוי 2: משחק מוצר ציבורי של קבוצת בני מיעוט יחד עם קבוצה בגודל זהה מבני הרוב (PGG 50%)

התהליך של ניסוי זה זהה לזה של ניסוי מספר 1, פרט לשינוי הסביבה. למשתתפים נאמר שבמשחק משתתפת, יחד אתם, קבוצה בגודל זהה של יהודים מתל-אביב, שהיא קבוצה חיצונית משמעותית שמשחקת בו-זמנית את אותו משחק. הקבוצה החיצונית היא וירטואלית אך נושא זה לא דובר בהסבר. על פי כללי המשחק, כפי נזכר קודם, התמורה לכל משתתף ("רווח בכיס") היא לפיכך סכום ההקצאה שקבל, פחות הסכום שנתרם לקופה המשותפת, בתוספת החלק היחסי השווה מתוך הסכום בקופת הקבוצה, כפי שנתרם על ידי שתי קבוצות המשתתפים (הנוכחת והתל אביבית). הואיל ומספר המשתתפים הוכפל, ה $MPCR$ הוא למעשה מחצית מה $MPCR$ בניסוי 1. אך הואיל ומספר המשתתפים הוכפל, המכפלה $N * MPCR$ נשארת זהה, כך שצפוי שלא תהיה השפעה למניפולציה (Isaac & Walker, 1994).

4.4 ניסוי 3: משחק מוצר ציבורי של קבוצת בני מיעוט יחד עם קבוצה גדולה פי 3 של בני הרוב (PGG 25%)

התהליך של ניסוי זה זהה לתהליך של ניסויים 1 ו-2, למעט השינוי בסביבה. למשתתפים נאמר שבמשחק זה משתתפות יחד אתם, שלוש קבוצות נוספות בגודל זהה של יהודים מתל-אביב, ירושלים וחיפה – כולן קבוצות חיצוניות משמעותיות. מניפולציה זו מעמידה את המשתתפים כמיעוט כמותי ואתני של 25% (מאד קרוב לחלקם היחסי באוכלוסיית ישראל העומד על 21%).

4.5 ניסוי 4: ציות למס

תשלום מיסים הוא תרומה בסיסית שדורשת הממשלה כדי שתוכל לספק מוצרים ציבוריים. מובן שקיימת בעיה למדידה אמיתית של התנהגות, במיוחד של הימנעות, שבאופן טבעי אנשים נמנעים מלדווח עליה

(Alm et al, 1998; Andreoni et al, 1998; Alm & Torgler, 2011; Alm et al, 2019). לפיכך נעזרנו ביישומים קודמים של מדידה זו (Webley, 2002; Torgler, 2002; Cadsby et al, 2006; Beck & Jung, 1989; Alm et al, 1992^a, 1992^b; et al, 1991). ניסוי זה הוא משחק החלטה כלכלית של היחיד בו ההחלטות והתוצאות הן עצמאיות לכל משתתף. הואיל והמשתתפים הם בני אותה קהילה המוכרים זה לזה, ועל אף האנונימיות המובטחת, ניתן לצפות השפעה של פגיעה אפשרית במוניטין אשר תמתן התנהגות של השתמטות. הואיל והמשחק הוא של יחיד אל מול הרשויות, מובן שאין השפעה לגודל הקבוצה הנוכחת.

התהליך: כל משתתף קבל תלוש סגור עליו התמורה שהוא יקבל (בש"ח) תמורת השתתפותו בניסוי ללא קשר לסכומים שצבר במשחקים הקודמים. הסכומים חולקו באופן רנדומלי והמשתתפים קבלו סכום שנע בין 28 ₪ ל 72 ₪ (\$8-\$20 בערך). המשתתפים לא ידעו מה הסכומים שאחרים קבלו, אך נאמר להם שהסכומים הם שונים

בין המשתתפים. למשתתפים נאמר כי לשם סיוע בכיסוי הוצאות המחקר, מצפים שהם ישלמו 'דמי השתתפות', הנקבעים על פי גובה התמורה שקבלו. (Cadsby et al (2006) הראו כי אמירה פשוטה לאנשים שהם מתבקשים לשלם 'דמי השתתפות' היא אנלוגית לתהליכי גביית מסים באופן קרוב למציאות, יותר מאשר בניסויים קודמים שהשתמשו בלשון של 'הזמנה להימור'. המשתתפים קבלו טבלה ובה רשימה של הסכומים השונים שניתנו למשתתפי הניסוי ורמת 'דמי ההשתתפות' המתייחסים לכל סכום. הטבלה ייצגה למעשה מס פרוגרסיבי (הכנסה שולית גבוהה מביאה לשיעור מס שולי גבוה יותר). שימוש בלשון של 'דמי השתתפות' מייצג גישה של הבלטת הנורמות החברתיות המצופות מהמשתתף ומשפרת את שיעור הציות למס (Alm, 2019), אך אינה אמירה בעלת אופי "חוקי" מחייב ולכן מקלה על התלבטות ההשתמטות.

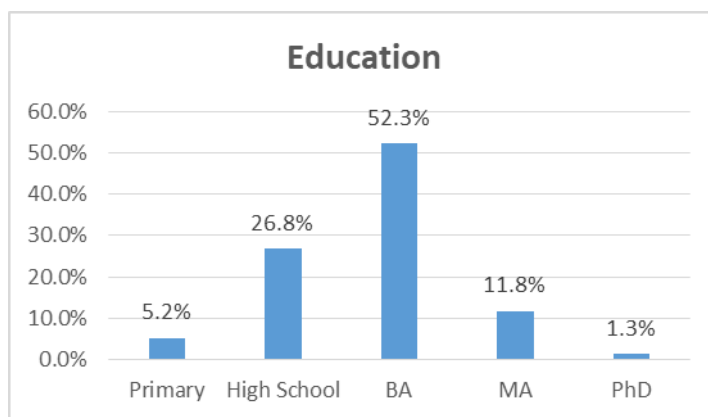
נאמר למשתתפים שמצפים מהם לשלם את הסכום המדויק של דמי ההשתתפות המתאים לסכום שקיבלו אך שהם יכולים לבחור לשלם פחות היות והם רושמים את התחייבותם באופן דיסקרטי. בנוסף, נאמר להם כי קיים סיכוי של 5% שהצהרתם שהמעטפה תבוקר ואם ימצא כי רימו בדווח הם ישלמו קנס, כפל 'דמי ההשתתפות'. שיעור בקרה נמוך זה מפחית את אי הוודאות וצפוי למתן את החשש מלקיחת סיכונים בהחלטה. הואיל ואנו מתמקדים בהשתמטות (free riding) מובהקת, הגדרנו משתנה תלוי דיכוטומי בניסוי הציות למס, כך שההחלטה לשלם את 'דמי ההשתתפות' הנדרשים על ידי 'הרשויות' קודד 1, כל דיווח אחר קודד 0.

5.1 סטטיסטיקה תיאורית

איור 1: איפיון מקום מגורי משתפי המחקר

איור 2: השכלתם של משתפי המחקר

93 מהמשתתפים (60.8%) דיווחו שהם מגדירים עצמם כ'ערבי ישראלי', 44 משתתפים (28.8%) הגדירו עצמם כ'פלשתיני', 8 מהמשתתפים (5.2%) הגדירו עצמם כ'ישראלי', 8 משתתפים לא הגדירו עצמם כמשתייכים לאחת מקטגוריות אלה (איור 3). נתון זה תואם ממצאים ממחקרים אחרים כפי שמתבטאים בכתבה ב 7.9.19 Economist.

94 מהמשתתפים (61.4%) דיווחו שהם הצביעו בבחירות האחרונות לכנסת ב 2015 או באפריל 2019, 53 (34.6%) לא הצביעו, ו 6 לא דיווחו האם הצביעו.

Israel's Arab citizens

Arab-Israelis or Palestinians?

RAMLE
Israel's biggest minority could hold the key to political change

IT IS EASY to spot the Jewish and Arab neighbourhoods in Ramle, one of Israel's few "mixed" cities. The Jewish ones consist mainly of tall, fairly new apartment buildings, with neat pavements. Arab areas, clustered around the city's old centre, are haphazard and dilapidated. Naif Abu-Swiss, an independent city councillor, insists that things are changing. After being elected last year, he joined the municipal ruling coalition, headed by a mayor from the right-wing Likud party, and has been put in charge of urban renewal.

"A Likudnik mayor is best for us," says Mr Abu-Swiss. "He's close to the government and gets funds for Ramle. He's not prejudiced and is investing in planning and renewal in the Arab neighbourhoods."

Even so, the councillor hopes of serving Likud prime minister Benjamin Netanyahu, loses the parliament on September 17th, Israel's next election (Mr Netanyahu failed to win a coalition after the first, in April, and will be replaced, so Israel won't have a dictatorship," says Mr Abu-Swiss. "The Arab voters could be key to turning things around."

Mr Abu-Swiss, a proponent of one of a new wave of Arab politicians who advocate a change in strategy for Israel's main political parties, says that most of Israeli citizens are Arabs. They have the right to vote in every Israeli election

since the country was founded in 1948. But their main parties have never joined a national coalition government. This is partly because of the ruling parties' refusal to include them, but it also reflects the reluctance of Arab politicians themselves. Joining an Israeli government, many have argued, would make them complicit in mistreatment of their fellow Arabs.

In recent years, though, a big shift has been under way. In a poll in March, 87% of Israeli Arabs said they would like to see an Arab party join the ruling coalition. The same poll found that those who considered themselves "Arab-Israeli" outnumbered those who preferred to identify themselves as "Palestinian" or "Palestinian-Israeli".

Though the broader Israeli-Palestinian

"In recent years, though, a big shift has been under way. In a poll in March, 87% of Israeli Arabs said they would like to see an Arab party join the ruling coalition. The same poll found that those who considered themselves "Arab-Israeli" outnumbered those who preferred to identify themselves as "Palestinian" or "Palestinian-Israeli".

In 2015 the Likud government passed a five-year plan to spend an extra 15bn shekels (\$4.25bn) in ways that might help Arabs. This was meant mainly to help Arab local authorities which were planning new neighbourhoods and industrial zones in their jurisdiction and to improve education and job prospects. Arab politicians grumble that these projects are happening too slowly, but admit that the money is making a difference.

The political climate matters, too, however. "It's like eating in a fine restaurant, where the waitress says: 'I hope you choke on your food,'" says Issawi Prej, an Arab member of parliament. "Netanyahu is correct when he says that under his government more money than ever went to the Arab community. But it was also a period of peak incitement against Arab citizens." Mr Netanyahu has periodically accused Arab citizens of lawlessness and disloyalty. On election day in 2015 he warned that "Arab voters are moving in droves to the polling stations." In 2018 he pushed through a "nation state law" declaring that Israel is the exclusive homeland of the Jewish people and downgrading Arab from the status of

member of a party, Meretz, interests of the to be in co- prepared to fight racists, to Netanyahu's Benny Gantz, main opposition that he is ties in his co-

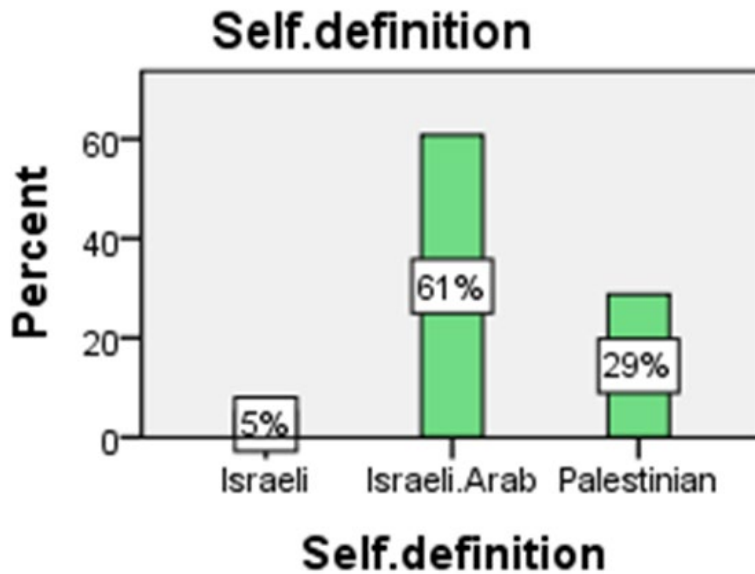

A veiled threat to Netanyahu

as prime minister someone who won't even talk to us?" asks Ayman Odeh, Israel's most prominent Arab politician and leader of the Joint List, an electoral alliance of four Arab parties. Nonetheless, in an interview less than four weeks before the election, Mr Odeh said he would be prepared under certain conditions to join a government under Mr Gantz. That suggestion did not go down well. Blue and White, anxious not to anger its Jewish voters, gave Mr Odeh the cold shoulder. Some of his more nationalist Arab colleagues huffily insisted that he was speaking only for himself.

In this year's first election in April the turnout of Arab voters plunged to 49%, from 64% in 2015. This has been ascribed partly to a feeling among Arabs that their votes have no influence, partly to Arab politicians' focus on nationalist issues at the expense of their constituents' domestic concerns, and partly to Jewish hostility. Attitudes on the Arab side are beginning to change. But the Jewish side, including most of the centre-left opposition, is still loath to accept Arabs as equal citizens. ■

איור 3: הגדרה עצמית של משתתפי המחקר מהמיעוט הערבי

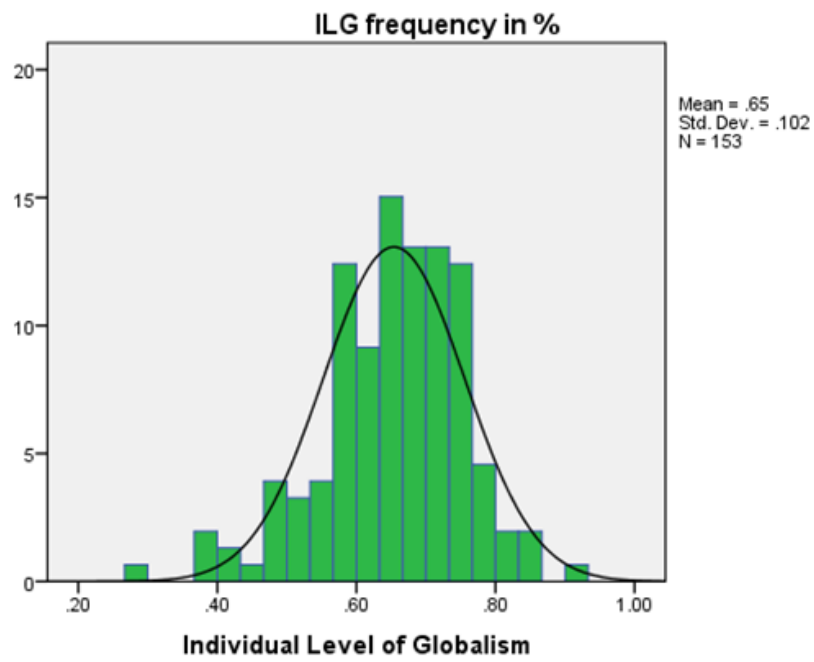

רמת הגלובליזם של היחיד (ILG) נמדדה באמצעות שאלון (פריטים 1-34 בנספח 1) אשר תוקף סטטיסטית באמצעות מדגם בן 974 משתתפים מארבע מדינות (גרמניה, אוסטרליה, קולומביה וישראל) (Adres et al, 2016^b). ל ILG יש ארבעה ממדים: אינדיבידואליזם (פריטים 1-11 בנספח 1); צרכנות (פריטים 12-18 בנספח 1); חשיפה לתהליכי גלובליזציה בפועל ובאמצעות המדיה (פריטים 72-77, ופריט 92 בנספח 1); ותפישה עצמית כאזרח העולם, המורכבת משלושה מרכיבים: התייחסות לממשל גלובלי – Global Governance (פריטים 19-23 בנספח 1), זהות גלובלית – Global Identity (פריטים 24-29 בנספח 1), פתיחות גלובלית – Global Openness (פריטים 30-34 בנספח 1). התפלגות רמת הגלובליזם האישית (ILG) של משתתפי המחקר מוצגת באיור 4.

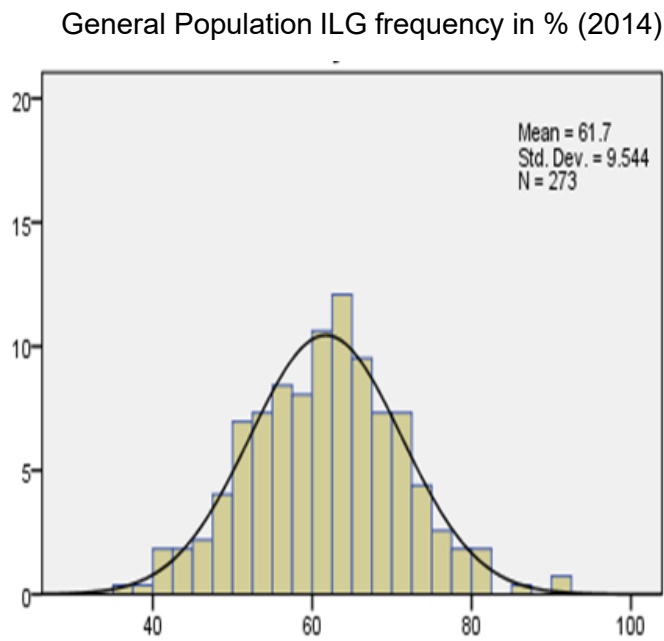
לשם השוואה מוצגת גם התפלגות ה ILG של מדגם ישראלי כללי בן 273 משתתפים, כפי שנמדד בשנת 2014 (איור 5). ניתן לראות שהתפלגות ה ILG בשני המקרים היא נורמלית.

'גישה ישראלית' (Israeli Attitude) של יחיד מתבטאת בנטייה לזהות ישראלית (פריטים 40-45 בנספח 1), פתיחות לחברה ולתרבות הישראלית הכללית – Israeli Openness (פריטים 46-50 בנספח 1), גאווה בהתנהלות המדינה בתחומים שונים (פריטים 51-54 בנספח 1). רמת המהימנות של הפריטים (Cronbach's Alpha) ותוצאות ניתוח הגורמים (Factor Analysis) מעידות על התלכדות כל אחד מהמרכיבים והתלכדותם של שלושת המרכיבים למושג בעל עולם תוכן משותף – 'גישה ישראלית'. התפלגות 'הגישה הישראלית' של משתתפי המחקר מוצגת באיור 6. כצפוי, בדיקת הקורלציה בין ה ILG ו'גישה ישראלית' מעידה על קשר מובהק ($r = 0.45$), אך כמובן אינה מעידה על כיוון קשר סיבתי בין שני מושגים אלה. ($p < 0.001$, $n = 153$)

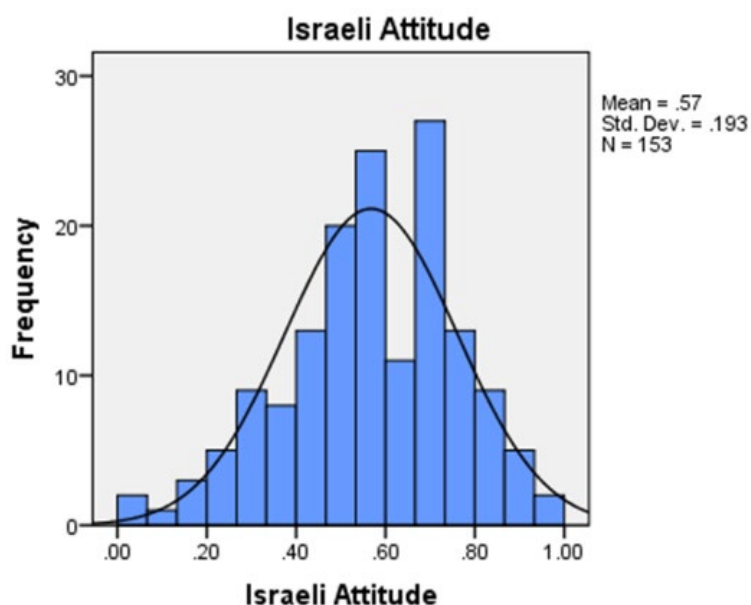
איור 4: התפלגות ה ILG בקרב משתתפי המחקר מהמיעוט הערבי

איור 5: התפלגות ה ILG בקרב המדגם הישראלי הכללי במחקר מ 2014

איור 6: התפלגות ה'גישה הישראלית' בקרב משתתפי המחקר

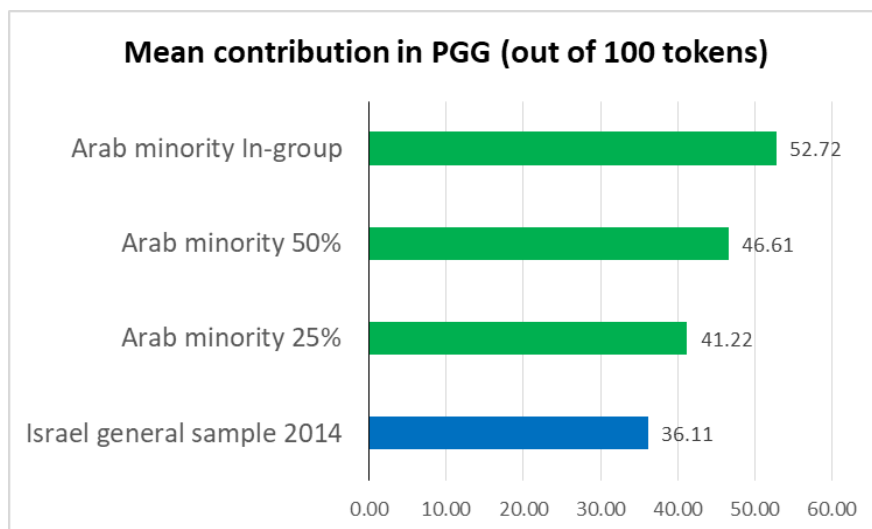

5.2 ממצאי ניסויי המוצר הציבורי

במשחק ההחלטה הראשון של תרומה למוצר ציבורי בקרב הקבוצה הנוכחת (PGG Ingroup), נמצא כי התרומה הממוצעת הייתה 53 אסימונים מתוך 100 שעמדו לרשות כל משתתף. במשחק ההחלטה השני של תרומה למוצר ציבורי, כאשר משתתפת גם קבוצה חיצונית משמעותית בגודל זהה (PGG 50%) נמצא כי התרומה הממוצעת הייתה 47 אסימונים מתוך 100 שעמדו לרשות כל משתתף. ממוצע זה נמוך מממוצע המשחק הראשון באופן מובהק סטטיסטית. במשחק ההחלטה השלישי למוצר ציבורי, כאשר משתתפות עוד שלוש קבוצות חיצוניות משמעותיות בגודל זהה (PGG 25%) נמצא כי התרומה הממוצעת הייתה 41 אסימונים מתוך 100 שעמדו לרשות כל משתתף. ממוצע זה נמוך מממוצע המשחק השני באופן מובהק סטטיסטית.

במשחק תרומה למוצר ציבורי שנערך ב 2014 בקרב מדגם של 273 משתתפים מהחברה הישראלית הכללית, שמתוכם היה הייצוג היחסי המתאים של בני המיעוט הערבי, נמצא שהתרומה הממוצעת הייתה 36 אסימונים מתוך 100 שעמדו לרשות כל משתתף. ההשוואה בין הממוצע של הניסוי מ 2014 וממוצע הניסוי הנוכחי בו בני המיעוט הערבי היוו 25% מהמשתתפים, מראה כי אין הבדל סטטיסטי בין הממוצעים. תוצאות ניסויי המוצר הציבורי מוצגות באיור 7. בבדיקת הימנעות מלאה מתרומה למוצר ציבורי (free riding) בכל אחד מהניסויים וכן מניסוי מ 2014 נמצא כי בשני הניסויים הראשונים, PGG Ingroup ו- PGG 50%, עמד שיעור אלה שתרמו 0 אסימונים על 6.5%. בניסוי השלישי, PGG 25%, עמד שיעור אלה שתרמו 0 אסימונים על 12.4%. בניסוי ב 2014 ממדגם כללי, עמד שיעור אלה שתרמו 0 אסימונים על 11.72% (איור 8).

איור 7: תוצאות ניסויי המוצר הציבורי

טבלה 1: שיעור התורמים 0 (free ride) בניסויי המוצר הציבורי

	Zero contribution
Arab minority In-group	6.50%
Arab minority 50%	6.50%
Arab minority 25%	12.40%
Israel general sample 2014	11.72%

5.2.1 ניתוח רגרסיה לינארית של ניסוי התרומה למוצר ציבורי PGG 25%

מטרת ניתוח זה היא לנסות ולהסביר את הגורמים המשפיעים על התנהגותם של בני המיעוט הערבי בתרומה למוצר ציבורי המשרת את החברה הכללית.

בטבלה 2 מוצגים המתאמים בין המשתנים השונים בניתוח.

בטבלה 3 מוצגות תוצאות ניתוח מודל הרגרסיה הלינארית של ניסוי PGG 25%.

מודל 1 – מציג את השפעת משתני הבקרה.

מודל 2 – מציג את השפעת הוספת משתני ההדדיות, האמון בממשלה, האמון בממשל המקומי, וגישה ישראלית.

מודל 3 – מציג את השפעת הוספת רמת הגלובליזם האישית, ILG.

כפי שניתן לראות זיהינו שלושה משתנים שהשפעתם חיובית ומובהקת סטטיסטית – גיל, אמן בממשל המקומי, וה ILG.

משתתפים מבוגרים יותר - תורמים יותר. משתתפים שנותנים יותר אמן בממשל המקומי - תורמים יותר. משתתפים בעלי ILG גבוה יותר - תורמים יותר.

המשתנים מגדר (גבר/אשה), רמת ההשכלה, הגדרה עצמית (ערבי ישראלי, פלשתינאי, ישראלי), הדדיות, אמן בממשלה, ו'גישה ישראלית' – אינם משפיעים באופן סטטיסטי מובהק על התרומה.

טבלה 2: טבלת המתאמים בין המשתנים השונים בניתוח

	Gender	age	Trust.Local	Israeli Attitude	ILG	PGG ingroup	PGG 50%	PGG 25%	Tax compliance
Gender	1	.067	-.049	.117	.192*	-.037	-.043	.051	-.172*
	148	144	148	148	148	148	148	148	148
age	.067	1	.101	-.087	-.193*	.059	.110	.378**	.244**
	144	144	144	144	144	144	144	144	144
Trust.Local	-.049	.101	1	.183*	.101	.193*	.039	.252**	.191*
	148	144	153	153	153	153	153	153	153
Israeli Attitude	.117	-.087	.183*	1	.449**	.053	.025	-.088	.021
	148	144	153	153	153	153	153	153	153
ILG	.192*	-.193*	.101	.449**	1	.209**	.103	.093	-.096
	148	144	153	153	153	153	153	153	153
PGG ingroup	-.037	.059	.193*	.053	.209**	1	.696**	.353**	.213**
	148	144	153	153	153	153	153	153	153
PGG 50%	-.043	.110	.039	.025	.103	.696**	1	.426**	.133
	148	144	153	153	153	153	153	153	153
PGG 25%	.051	.378**	.252**	-.088	.093	.353**	.426**	1	.288**
	148	144	153	153	153	153	153	153	153
Tax compliance	-.172*	.244**	.191*	.021	-.096	.213**	.133	.288**	1
	148	144	153	153	153	153	153	153	153

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

טבלה 3: רגרסיה לינארית של התרומה בניסוי המוצר הציבורי PGG 25%

Regression with the dependent variable

Contribution of Arab Minority (25%) Member to General Public Good

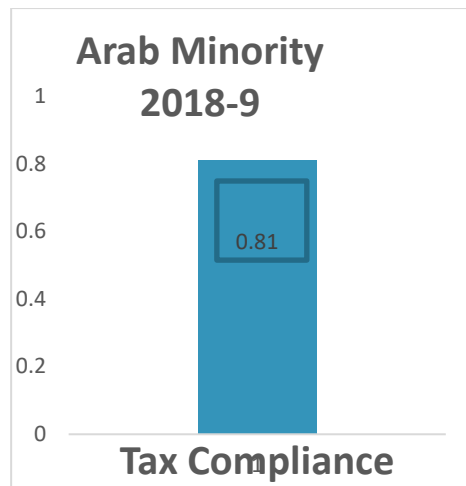
	Model 1		Model 2		Model 3	
N	153		153		153	
	B	Std. error	B	Std. error	B	Std. error
(Constant)	-6.66 n/s	14.90	-18.55 n/s	17.76	-49.25*	21.60
Gender	-0.14 n/s	5.51	1.71 n/s	5.52	-0.30 n/s	5.48
Age	0.72***	0.15	0.62***	0.16	0.70***	0.16
Education	1.82 n/s	3.21	2.26 n/s	3.25	1.40 n/s	3.22
Israeli Arab	15.00 n/s	10.77	13.44 n/s	10.76	13.80 n/s	10.57
Palestinian	23.17*	11.22	20.81 n/s	11.58	19.81 n/s	11.38
Reciprocity			3.38 n/s	2.77	2.97 n/s	2.72
Trust government			-0.80 n/s	1.95	-0.37 n/s	1.93
Trust local authority			4.12*	1.95	3.78*	1.92
Israeli Attitude			-17.88 n/s	15.86	-31.34 n/s	16.55
Individual Level of Globalism (ILG)					61.52*	25.52
R square	0.18		0.23		0.26	
ΔR square			0.05		0.03	
*= p<0.05 ***= p<0.001 n/s= not significant						

5.3 ממצאי ניסוי הציות למס

בניסוי זה הגדרנו משתנה תלוי דיכוטומי, כך שההחלטה לדווח על התגמול המלא ולשלם את 'דמי ההשתתפות' הנדרשים על ידי 'הרשויות' קודד 1, כל דיווח אחר קודד 0.

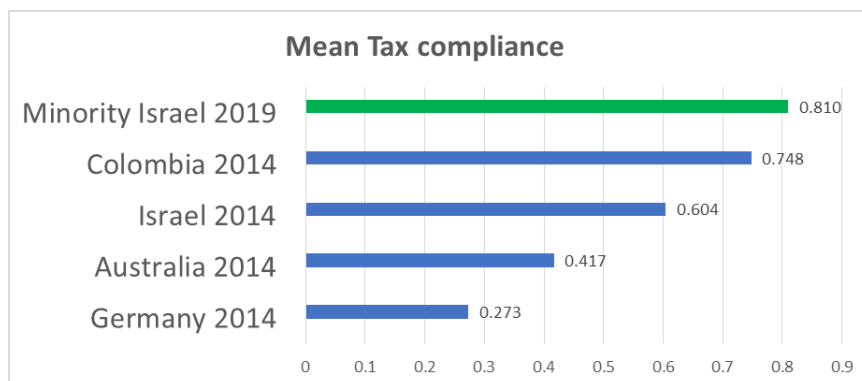
תוצאות הניסוי מעידות כי 81% מהמשתתפים דווחו על מלוא סכום התמורה שקבלו ושילמו את 'דמי ההשתתפות' שהתבקשו לשלם (איור 8).

איור 8: שיעור הציות למס בקרב משתתפי המחקר

אם נשווה שיעור ציות למס זה (81%) לניסוי זהה שנערך ב 2014 נמצא שהוא גבוה מזה שנמצא בארבע המדינות: קולומביה (75%), ישראל (60%), אוסטרליה (42%), וגרמניה (27%) (איור 9).

איור 9: תוצאות ניסויי הציות למס

5.3.1 ניתוח רגרסיה לוגיסטית בינארית של ניסוי הציות למס

הואיל והמשתנה התלוי הוא דיכוטומי, ציות = 1, והשתמטות = 0, השתמשנו בניתוח ניתוח רגרסיה לוגיסטית בינארית המוצגת בטבלה 4.

זיהינו ארבעה משתנים המשפיעים באופן סטטיסטי מובהק על הציות למס.

מגדר: נשים נוטות לציית למס יותר מגברים.

גיל: ככל שהאדם מבוגר יותר הוא נוטה לציית למס.

אמון בממשל המקומי: ככל שבן המיעוט בוטח בממשל המקומי הוא נוטה יותר לציית למס.

מקום מגורים: בן המיעוט המתגורר בעיר מעורבת נוטה יותר להשתמט ממס. גם בן מיעוטים המתגורר בעיר ערבית גדולה נוטה יותר להשתמט ממס מזה שמתגורר בכפר.

רמה גבוהה יותר של ה ILG משפיעה אמנם שלילית על הציות למס, אך השפעה זו אינה מובהקת סטטיסטית.

$$\chi^2_{(5)} = 33.22 \text{ } p < 0.001, \text{ } -2LL = 108.22, \text{ } \text{Nagelkerke's Pseudo } R^2 = 0.33$$

טבלה 4: ניתוח רגרסיה לוגיסטית בינארית לניסוי ציות למס

Table 4: Binary Logistic Regression for Tax Compliance		
	N = 153	
Gender (F=0)	-1.12*	(0.51)
Age	0.06*	(0.24)
Trust local	0.47*	(0.21)
Residence	-1.19**	(0.37)
ILG	-1.29 n/s	(2.62)
Constant	1.75 n/s	(2.05)
Chi square	33.22***	
-2LL	108.22	
Pseudo R ²	0.33	
* p<0.05; ** p<0.01		
Pseudo R ² is Nagelkerke's R ²		
S.E. in parentheses		

השתלבותו של המיעוט הערבי בחברה ובכלכלה הכללית הישראלית הוא נושא אשר נמצא על סדר היום הציבורי והאקדמי. היבטים של ההשתתפות הפוליטית ושל התגברות הטרור האזרחי בתוך החברה הערבית, והתפרצויות בעלות סממנים של מלחמת אזרחים (מאי 2021), מציבים נושא זה בקדמת סדר היום של מדינת ישראל. בעיותיה המחריפות של החברה הערבית שאינן מקבלות תשומת לב ראויה של הממשלה, מונעות השתלבות "אמיתית" בחברה הישראלית הכללית, ובכך הן מהוות אתגר אסטרטגי ואיום קיומי על ישראל, כמדינת חוק מתוקנת.

המחקר הנוכחי בחן השתלבות זו מנקודת מבט אוניברסלית, של התמודדות עם הדילמה החברתית (Social Dilemma) הנובעת מתיאורית ההשתתפות בפעולה משותפת (Collective Action) ולהציע גורמים אישיתיים ומבניים שעשויים להסביר את השונות במידת ההשתלבות זו.

המחקר בדק ואישש את **שלוש ההשערות**: ככל שקבוצת המיעוט קטנה משמעותית יחסית לרוב, יטה בן המיעוט לתרום פחות למוצר ציבורי המשרת את החברה הכללית; רמת גלובליזציה גבוהה של בן המיעוט תגביר את נטייתו לתרום למוצר ציבורי המשרת את החברה הכללית; ככל שבן המיעוט משוחרר יותר מהמסגרת הקהילתית הסגורה כך תגבר נטייתו להשתמש מתשלום מיסים.

הנתונים נאספו בקרב 153 בני המיעוט הערבי בישראל, ב 11 מפגשים, בתקופה שבין מאי 2018 לאפריל 2019. המשתתפים נטלו חלק בארבעה משחקי החלטה שאחריהם מילאו שאלון. כל המסמכים, ההסברים וההתנהלות היו בשפה הערבית.

המחקר זיהה שלושה משתנים שהשפעתם על התרומה למוצר הציבורי, חיובית ומובהקת סטטיסטית – גיל, אמון בממשל המקומי, ורמת הגלובליזם של היחיד ILG. לגבי הציות למס הממצאים מראים שרמת הציות למס בקרב הנבדקים גבוהה. נשים נוטות לציית לתשלום מס יותר מגברים, ככל שגיל הנבדק גבוה יותר כן גדלה הצייתנות לתשלום מס, השפעה דומה יש גם לרמת האמון בממשל המקומי. נבדקים המתגוררים בעיר מעורבת או עיר ערבית גדולה, נוטים לציית פחות לתשלום מס. ממצא זה הולם את ההנחה שנבדקים אלה חשופים יותר להשפעות חיצוניות ולכן משוחררים יותר מהמסגרת הקהילתית / תרבותית.

המסקנות העולות מהמחקר מצביעות על כך שכדי להגביר את השתתפות בני המיעוט הערבי יש **לחזק את תפישת השייכות לחברה הישראלית (החלשת תחושת המיעוט)**. כן מצביע המחקר שסביבה קהילתית חזקה תומכת בציות לנורמות הנהוגות בקהילה. בולטת חשיבות האמון בהנהגה המקומית להעמקת ההשתתפות.

המלצות למדיניות העולות מהמחקר הן:

- I. כדי להגביר את השתתפות המיעוט החברתי יש להקצות משאבים (תשתיות, חינוך ורווחה) לחברה הערבית באופן שוויוני כמו לחברה הכללית;
- II. יש להימנע מפגיעה מכוונת בקהילתיות, בתרבות ובמסורת, תוך יצירת הכרות של החברה הכללית עם ערכי החברה הערבית;
- III. יש "לפתוח את הדלת" לתעסוקה ולמעורבות פוליטית של החברה הערבית תוך חיזוק הממשל המקומי;
- IV. הצמדות לערכי מגילת העצמאות;
- V. בידול בתפישת הממשלה והחברה היהודית את ערביי ישראל לעומת הרשות הפלשתינאית ועזה.

א. נספח 1 - שאלון

מטרת השאלון היא ללמוד כיצד את/ה חושב/ת או מתנהג/ת ביחס לעצמך ולקבוצות אליהן את/ה משתייך/ת. אנא קרא/י את ההיגדים הבאים וציין/י עבור כל היגד עד כמה את/ה מסכים/ה או מתנהג/ת כפי שמתואר בו.

משתתף/ת מס': _____	תמיד						אף פעם
1	7	6	5	4	3	2	1
אני מגדיר/ה את עצמי כאדם תחרותי							
2	7	6	5	4	3	2	1
אני מעדיף/ה לסמוך על עצמי מאשר להיות תלוי/ה באחרים							
3	7	6	5	4	3	2	1
אני נהנה/ת לעבוד במצבים המערבים תחרות עם אחרים							
4	7	6	5	4	3	2	1
חברה אנושית טובה אינה יכולה להתקיים ללא תחרות							
5	7	6	5	4	3	2	1
אני מחשיב/ה עצמי כאדם מיוחד שונה מאחרים							
6	7	6	5	4	3	2	1
חשוב לי ביותר להיות מסוגל/ת לדאוג לעצמי							
7	7	6	5	4	3	2	1
אני נהנה/ת להיות מיוחד/ת ושונה מאחרים							
8	7	6	5	4	3	2	1
תחרות היא חוק הטבע							
9	7	6	5	4	3	2	1
אני לוקח/ת אחריות למעשי							
10	7	6	5	4	3	2	1
אני רואה את עצמי כאדם העומד בזכות עצמו							
11	7	6	5	4	3	2	1
חשוב לי לפעול כאדם עצמאי							
12	7	6	5	4	3	2	1
קניות גורמות לי הנאה רבה							
13	7	6	5	4	3	2	1
הדברים החומריים שבבעלותי אומרים הרבה על הצלחתי בחיים							

אף פעם						תמיד		
1	2	3	4	5	6	7	אני מרגישה/ה שהייתי יותר מאושר/ת לו יכולתי לקנות דברים נוספים	14
1	2	3	4	5	6	7	אני חושבת/ת שחיי היו יותר טובים לו היו לי מספר דברים חומריים שאין לי	15
1	2	3	4	5	6	7	אני מעריץ/ה אנשים שיש להם בתים מפוארים, מכוניות פאר ובגדים יקרים	16
1	2	3	4	5	6	7	אני מעדיף/ה הרבה פאר (לוקסוס) בחיי	17
1	2	3	4	5	6	7	לעתים קרובות אני נהנה לבזבז כסף	18
1	2	3	4	5	6	7	הסמכות להחליט ולטפל בשמירת שלום בעולם, צריכה להיות אך ורק בידי ממשל עולמי	19
1	2	3	4	5	6	7	הסמכות להחליט ולטפל בענייני הגנת הסביבה בעולם, צריכה להיות אך ורק בידי ממשל עולמי	20
1	2	3	4	5	6	7	הסמכות להחליט ולטפל בסיוע למדינות מתפתחות, צריכה להיות אך ורק בידי ממשל עולמי	21
1	2	3	4	5	6	7	הסמכות להחליט ולטפל בענייני פליטים, צריכה להיות אך ורק בידי ממשל עולמי	22
1	2	3	4	5	6	7	הסמכות להחליט ולטפל בשמירת זכויות האדם, צריכה להיות אך ורק בידי ממשל עולמי	23
1	2	3	4	5	6	7	אני מרגישה/ה חיבור חזק לאנשים כמוני מרחבי העולם (עיסוק דומה, תחביב דומה, גיל דומה וכו')	24
1	2	3	4	5	6	7	אני מרגישה/ה חיבור חזק לאנשים מכל רחבי העולם	25
1	2	3	4	5	6	7	אני רואה עצמי כחלק מהקהילה הגלובלית הבינלאומית	26
1	2	3	4	5	6	7	הייתי מגדיר/ה עצמי כאזרח/ית העולם	27
1	2	3	4	5	6	7	אני מתייחס/ת לאנשים מכל רחבי העולם כמכרים קרובים השותפים איתי בעולם הגלובלי	28

אף פעם						תמיד		
1	2	3	4	5	6	7	אני מתייחס/ת לעולם כולו כ"מקום אחד"	29
1	2	3	4	5	6	7	לגור ולעבוד בחו"ל תהיה התנסות מפתחת ומשפיעה על חיי	30
1	2	3	4	5	6	7	חשוב לי מאד לשלוט בשפה האנגלית שהיא השפה הגלובלית	31
1	2	3	4	5	6	7	יש לי עניין אמיתי בתרבויות ובעמים זרים	32
1	2	3	4	5	6	7	אני נהנה/ית להיות עם אנשים מארצות אחרות ללמוד את נקודות המבט והגישות המיוחדות להם	33
1	2	3	4	5	6	7	חשוב לעשות מאמץ להבין נקודות השקפה של תרבויות אחרות ולשלבן בדרך החשיבה שלי	34
1	2	3	4	5	6	7	משפחתי תתמוך בי אם ארצה לעבור לעבוד בעיר גדולה כמו תל-אביב או חיפה	35
1	2	3	4	5	6	7	משפחתי מאמינה שכדי להצליח בחיים אוכל לגור מחוץ ליישוב שלנו	36
1	2	3	4	5	6	7	משפחתי מתעניינת בתרבות הישראלית	37
1	2	3	4	5	6	7	במשפחתי הגבר הוא שקובע כיצד להתייחס לישראלים	38
1	2	3	4	5	6	7	כדי להגשים את שאיפותי אהיה מוכן/ה לפעול ללא תמיכה מלאה של משפחתי	39
1	2	3	4	5	6	7	אני מרגישה/ חיבור חזק לאנשים כמוני מישראל (עיסוק דומה, תחביב דומה, גיל דומה וכו')	40
1	2	3	4	5	6	7	אני רואה עצמי כשייך/ת לחברה הישראלית	41
1	2	3	4	5	6	7	הייתי מגדירה/ עצמי כישראלית/ת	42

אף פעם						תמיד		
1	2	3	4	5	6	7	אני מרגישה קרובה/ה מאד לישראלים	43
1	2	3	4	5	6	7	אני מתייחסת לישראלים כאל מכרים קרובים	44
1	2	3	4	5	6	7	אני מעדיפה להיות אזרח/ית ישראל יותר מאשר אזרח של כל מדינה אחרת בעולם	45
1	2	3	4	5	6	7	אני גאה להיות ישראלית	46
1	2	3	4	5	6	7	יש לי עניין אמיתי בתרבות הישראלית	47
1	2	3	4	5	6	7	חשוב לי מאד לשלוט בשפה העברית שהיא שפת המדינה	48
1	2	3	4	5	6	7	אני נהנה/ית להיות עם אנשים ישראלים ללמוד את נקודות המבט והגישות המיוחדות להם	49
1	2	3	4	5	6	7	לגור ולעבוד בעיר לא ערבית בישראל תהיה התנסות מפתחת ומשפיעה על חיי	50
1	2	3	4	5	6	7	אני גאה במערכת הרווחה בישראל	51
1	2	3	4	5	6	7	אני גאה בהשפעה הפוליטית של ישראל בעולם	52
1	2	3	4	5	6	7	אני גאה בתפקוד הדמוקרטיה בישראל	53
1	2	3	4	5	6	7	אני גאה באופן הצודק והשוויוני בו ישראל מתייחסת לכל הקבוצות בחברה	54
1	2	3	4	5	6	7	אני בוטח/ת באנשים שאני מכיר/ה שיצייתו לחוק כשם שאני עושה	55
1	2	3	4	5	6	7	התנהגותם של הישראלים היא בדרך כלל הוגנת	56
1	2	3	4	5	6	7	אני בטוח/ה שישראלי לא ינצל אותי	57

אף פעם						תמיד		
1	2	3	4	5	6	7	התנדבות מאד מוערכת בקרב חברי	58
1	2	3	4	5	6	7	אני מרגישה/ה "פראיר" בכך שאני משלם/ת מיסים על פי חוק, בזמן שאחרים מצליחים להעלים חלק מהכנסותיהם	59
1	2	3	4	5	6	7	הנורמה החברתית בישראל היא של נתינה ותרומה לצרכים חברתיים	60
1	2	3	4	5	6	7	התנהגותם של הערבים היא בדרך כלל הוגנת	61
1	2	3	4	5	6	7	אני בטוח/ה שערבי לא ינצל אותי	62
1	2	3	4	5	6	7	הנורמה החברתית בישוב בו אני גרה/ה היא של נתינה ותרומה לצרכים חברתיים	63
1	2	3	4	5	6	7	אני יכולה/ה לבטוח בממשלת ישראל שתעשה את הדבר הנכון	64
1	2	3	4	5	6	7	ניתן לומר שהממשלה מושפעת מאד מ"בעלי אינטרסים" הדואגים רק לעצמם, ואינה פועלת לטובת כל האזרחים	65
1	2	3	4	5	6	7	הממשלה משתמשת בחלק ניכר מכספי המיסים שכולם משלמים, באופן לא ראוי ובזבזני	66
1	2	3	4	5	6	7	אני מרגישה/ה שרוב אנשי הממשלה הם אנשים חכמים שיודעים מה הם עושים	67
1	2	3	4	5	6	7	אני יכולה/ה לבטוח במועצה המקומית ביישוב שלי שתעשה את הדבר הנכון	68
1	2	3	4	5	6	7	ניתן לומר שהמועצה המקומית מושפעת מאד מ"בעלי אינטרסים" הדואגים רק לעצמם, ואינה פועלת לטובת כל האזרחים	69
1	2	3	4	5	6	7	המועצה המקומית משתמשת בחלק ניכר מכספי המיסים שכולם משלמים, באופן לא ראוי ובזבזני	70
1	2	3	4	5	6	7	אני מרגישה/ה שרוב אנשי המועצה המקומית הם אנשים חכמים שיודעים מה הם עושים	71

מה התכיפות שאת/ה עושה את הפעילויות המפורטות:

אין לי גישה	אף פעם	לעיתים רחוקות	כל שבוע	כל יום		
1	2	3	4	5	מחפש באינטרנט באמצעות גוגל (או מנוע חיפוש אחר)	72
1	2	3	4	5	משתמש/ת ברשת חברתית באינטרנט	73
1	2	3	4	5	צופה בסרטים מארצות אחרות	74
1	2	3	4	5	מאזין/ה או צופה בחדשות בערוצים זרים (CNN, אל-ג'זירה, אל-ערבייה, BBC וכו')	75
1	2	3	4	5	מבקר/ת בבתי קפה ומסעדות של רשתות בינלאומיות (כמו מקדונלדס, פיצה האט וכו')	76
1	2	3	4	5	לובש/ת פריטי לבוש של מותגים בינלאומיים	77

באיזו מידה לדעתך, מוצדק לפעול על פי התיאורים הבאים?

אף פעם לא מוצדק						תמיד מוצדק		
1	2	3	4	5	6	7	לפעול להשגת הטבות ממשלתיות גם אם אינך זכאי/ת להן	78
1	2	3	4	5	6	7	לנסות לא לשלם בתחבורה ציבורית	79
1	2	3	4	5	6	7	לנסות ל"העלים" הכנסות ולשלם פחות מס אם רק אפשר	80

נשמח לדעת עליך מספר פרטים

- 81 מה המגדר שלך? [0] נקבה [1] זכר
- 82 שנת הלידה שלך: _____
- 83 אני מגדיר/ה את עצמי [1] ישראלי
[2] ערבי ישראלי
[3] פלסטינאי
- 84 מה השכלתך (לימודים שהושלמו)?
- [1] יסודית
[2] תיכונית
[3] תואר ראשון BA
[4] תואר שני MA
[5] תואר דוקטור
[6] אחר: _____
- 85 מה השכלתו של אביך (לימודים שהושלמו)?
- [1] יסודית
[2] תיכונית
[3] תואר ראשון BA
[4] תואר שני MA
[5] תואר דוקטור
[6] אחר: _____
- 86 מה השכלתה של אמך (לימודים שהושלמו)?
- [1] יסודית
[2] תיכונית
[3] תואר ראשון BA
[4] תואר שני MA
[5] תואר דוקטור
[6] אחר: _____
- 87 מקום מגוריך? [1] עיר ערבית
[2] עיר יהודית / או ערבית יהודית מעורבת
[3] כפר
- 88 האם הצבעת בבחירות האחרונות לכנסת [0] הצבעתי [1] לא הצבעתי

89 כמה שעות על בסיס חודשי התנדבות בשנה האחרונה לפעילות למען הקהילה והחברה?

[1]	לא התנדבתי	[4]	4-9 שעות
[2]	שעה אחת	[5]	10 שעות ויותר
[3]	שעתיים עד 3 שעות		

90 כמה פעמים תרמת דם ב 3 השנים האחרונות?

[1]	לא תרמתי	[4]	3 פעמים
[2]	פעם אחת	[5]	4 פעמים ויותר
[3]	שתי פעמים		

91 אם לא תרמת, מדוע?

[1]	יש מספיק תורמים בלעדי	[4]	לא הזדמן לי
[2]	אני מפחד/ת לתרום דם	[5]	סיבה אחרת: _____
[3]	עקב בעיות בריאות		

92 כמה פעמים נסעת לחו"ל, ב 3 השנים האחרונות?

[1]	מעולם לא נסעתי	[4]	5-7 פעמים
[2]	0-1 פעמים	[5]	8 פעמים ויותר
[3]	2-4 פעמים		

[1]	מוסלמי	[4]	יהודי	93	זהותי האתנית
[2]	נוצרי	[5]	אחר		
[3]	דרוזי				

אנו מודים לך על שיתוף הפעולה

צוות המחקר

- Adres, E., Vashdi, D, and Zalmanovitch, Y. (2016^a). Globalization and the Retreat of Citizen Participation in Collective Action: A Challenge for Public Administration. *Public Administration Review*, 76(1): 142–152.
- Adres, E., Vashdi, D, and Zalmanovitch, Y. (2016^b). Developing and validating the new individual's level of globalism (ILG) scale. *Public Administration Review*, Puar 12424 S1.
- Alm, James, Betty Jackson, & Michael McKee. (1992^a). "Institutional Uncertainty and Taxpayer Compliance." *The American Economic Review* 82(4): 1018 – 26.
- Alm, James, Gary H. McClelland, & William D. Schulze. (1992^b). "Why do People Pay Taxes?" *Journal of Public Economics* 48: 21 – 38.
- Alm, James, & Torgler, Benno (2011). Do ethics matter? Tax compliance and morality. *Journal of Business Ethics*, 101, 635–651.
- Alm, James, (2019). What motivates tax compliance? *Journal of Economic Surveys*, 33(2), 353-388.
- Alesina, Alberto, Baqir, Reza, & Easterly, William (1999). Public goods and ethnic divisions. *The Quarterly Journal of Economics*, 114(4): 1243–1284.
- Alesina, Alberto, and Eliana La Ferrara. (2000). Participation in heterogeneous communities. *The Quarterly Journal of Economics* 115(3): 847-904.
- Andreoni, James (1990). Impure altruism and donations to public goods: A theory of warm glow giving. *The Economic Journal*, 100: 464–477.
- Balliet, Daniel, Wu, Junhui, and De Dreu, Carsten K. W. (2014). Ingroup Favoritism in Cooperation: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin* 140(6): 1556–1581.
- Balliet, Daniel, and Van Lange, Paul A.M., (2014). How (and When) Reward and Punishment Promote Cooperation: An Interdependence Theoretical Perspective, in Van Lange, P.A.M., Rockenbach, B., and Yamagishi, T. *Reward and Punishment in Social Dilemmas* (pp 34-51) Oxford university press.
- Beck, Paul J., & Woon-Oh Jung. (1989). "Taxpayers' Reporting Decisions and Auditing Under Information Asymmetry." *The Accounting Review* 64(3): 468 -87.
- Berelson, Bernard R., Lazarsfeld, Paul F., & McPhee, William N. (1954). *Voting. A study of opinion formation in a presidential campaign*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Buchan, Nancy R., Grimalda, Gianluca, Wilson, Rick, Brewer, Marilynn, Fatas, Enrique, & Foddy, Margaret (2009). Globalization and human cooperation. *Panas*, 106(11), 4138–4142.

Cadsby, Bram C., Maynes, Elizabeth, & Trivedi, Viswanath Umashanker (2006). Tax compliance and obedience to authority at home and in the lab: A new experimental approach. *Experimental Economics*, 9, 343–359.

Cheung, Anthony B. L. (2009). “A Response to ‘Building Administrative Capacity for the Age of Rapid Globalization: A Modest Prescription for the Twenty-First Century.’” *Public Administration Review* 69(6): 1034–6.

Chong, Dennis (1991). *Collective action and the civil rights movement*. Chicago: The University of Chicago Press.

Chong, Dennis (2000). *Rational lives: Norms and values in politics and society*. Chicago: The University of Chicago Press.

Coleman, James S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *The American Journal of Sociology (Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure)*, 94, S95–S120.

Farazmand, Ali. (2001). “Globalization, the State and Public Administration: A Theoretical Analysis with Policy Implications for Developmental States.” *Public Organization Review* 1: 437–63.

Farazmand, Ali. (2009). “Building Administrative Capacity for the Age of Rapid Globalization: A Modest Prescription for the Twenty-First Century.” *Public Administration Review* 69(6): 1007–20.

Fehr, Ernst, & Gintis, Herbert (2007). Human motivation and social cooperation: Experimental and analytical foundations. *The Annual Review of Sociology*, 33, 43–64.

Habyarimana, James, Humphreys, Macartan, Posner, Daniel N., & Weinstein, Jeremy M. (2007). Why does ethnic diversity undermine public goods provision? *American Political Science Review*, 101(4), 709–725.

Hayashi, Nahoko, Ostrom, Elinor, Walker, James, and Yamagishi, Tshio. (1999). Reciprocity, Trust and the Sense of Control. A cross-Societal Study. *Rationality and Society*, 11(1), 27-46.

Isaac, R. Mark, & Walker, James M. (1988). Group size effect in public goods provision: The voluntary contribution mechanism. *The Quarterly Journal of Economics*, 103, 179–199.

Isaac, R. Mark, Walker, James M., and Williams, Arlington W. (1994). Group size and the voluntary provision of public goods. Experimental evidence utilizing large groups. *Journal of Public Economics* 54, 1-36.

- Kessler, Thomas, Mummendey, Amélie, Binder, Jens Florian, and Leyens, Jacques-Philippe. (2010). We all live in Germany but ... ingroup projection, group-based emotions and prejudice against immigrants. *European Journal of Social Psychology* 40, 985–997.
- Kugler, Tamar; Kausel, Edgar E.; Kocher, Martin G. (2012). Are groups more rational than individuals? A review of interactive decision making in groups, CESifo working paper: Behavioural Economics, No. 3701
- Ledyard, John O. (1995). Public goods: A survey of experimental research. In John H. Kagel and Alvin E. Roth (Eds.), *The handbook of experimental economics* (pp. 111–194). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Levi, Margaret (1988). *Of rule and revenue*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Levi, Margaret (1997). *Consent, dissent, and patriotism*. New York: Cambridge University Press.
- Olson, Mancur (1971). *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups*. Cambridge, MA: Harvard University Press. (Originally published 1965.)
- Ostrom, Elinor (1998). A behavioral approach to the rational choice theory of collective action. *American Political Science Review*, 92(1), 1–23.
- Ostrom, Elinor (2000). Collective action and the evolution of social norms. *Journal of Economic Perspectives*, 14(3), 137–158.
- Putnam, Robert D. (2000). *Bowling alone*. New York: Simon & Schuster.
- Putterman, Louis. (2014). When Punishment Supports Cooperation: Insights from Voluntary Contribution Experiments, in Van Lange, P.A.M., Rockenbach, B., and Yamagishi, T. *Reward and Punishment in Social Dilemmas* (pp 17-33) Oxford university press.
- Torgler, Beno (2002). Speaking to theorists and searching for facts: Tax morale and tax compliance in experiments. *Journal of Economic Surveys*, 16(5), 657–683.
- Van Lange, Paul A.M., Joireman, Jeff, Parks, Craig D., and Van Dijk, Eric. (2013). The psychology of social dilemmas: A review. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 120, 125–141.
- Webley, Paul, Henry Robben, & Henk Elffers. (1991). *Tax Evasion: An Experimental Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

חברה

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

טל. 04-8292329 | פקס. 04-8231889
הטכניון – מכון טכנולוגי לישראל
קרית הטכניון, חיפה 3200003
www.neaman.org.il